

Dimitrie-Dan RAICIU

**RAPORTURILE JURIDICE
DE MUNCĂ ALE CADRELOR
MILITARE ÎN ACTIVITATE**

**Reglementări specifice privind
securitatea socială a acestora**

Universul Juridic
București
-2011-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2011, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA
AUTORULUI ȘI ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE
PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
RAICIU, DIMITRIE-DAN**

**Raporturile juridice de muncă ale cadrelor militare
în activitate : reglementări specifice privind securitatea
socială a acestora / Dimitrie-Dan Raiciu. - București :
Universul Juridic, 2011**

Bibliogr.

ISBN 978-973-127-483-6

355.6(498)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0726.990.184**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

**COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%**

PREFAȚĂ

Originală prin abordare și sistematizare a materiei, documentată și pertinent argumentată în ideile promovate, prezenta lucrare îmbrățișează o arie problematică vastă în care analiza juridică se împletește fericit și fecund cu „apelul” la întemeierea istorică a armatei române, la funcțiunile sale în organizarea statală, ca și la procesul de continuă ameliorare a activității, din perspectiva modernizării statului român.

Autorul a încadrat demersul teoretic în „rama” metodei istorice, întemeind rațiunile fundamentale ale analizei sale pe raportul ineluctabil între armată și organizarea statală, precum și pe cel între funcțiunea publică și rolul armatei, în strânsă legătură cu statutul juridic al militarului.

Este indubitabil faptul că evoluția organizării armatei, ca atribut al statului suveran și ca „marcă” specifică conceptului de statalitate, a parcurs un șir lung de transformări, care se poate rezuma prin răspunsurile la următoarele întrebări:

- care este și cum se operaționalizează raportul între armată și stat;
- care este regimul juridic de drepturi și obligații în privința militarilor.

În alți termeni, chestiunile fundamentale în „deslușirea” normativității care guvernează armata, ca funcțiune a statului, dar și ca o comunitate profesională specializată, motivată și determinată prin obiective și condiționalități legale sunt cele legate de modul în care armata se organizează ca „forță” de apărare a statului de cetățeni sau doar a ordinii politice existente și, deopotrivă, așezarea statutului militarului în rândul funcționarilor publici, ca expresie definitorie a conceptului că armata servește cetățeanul organizat în stat și nu „conduce” cetățeni.

Această perspectivă importantă pe care o deschide analizei autorul, corespunde teoriilor moderne, pe care le îmbrățișăm la rândul nostru, după care armata aparține țării nu conducătorului, indiferent de denumirea sa în cursul istoriei – iar în vremurile moderne servește cetățeanul ca depozitar al drepturilor și libertăților fundamentale.

„Revoluția copernicană” în conceperea raportului între armată și stat (țară) a „amprentat” decisiv și statutul militarului al cărui fundament juridic îl constituie cel de agent instituțional al funcțiunii publice.

Nu întâmplător în cuprinsul lucrării sunt aduse în discuție din perspectivă juridică asimilări de regim juridic cu funcționarii publici, desigur cu nuanțările de situație juridică și de modalități de exercitare a drepturilor și obligațiilor de către militari, generate de specificul activității.

Odată avansată în „matca” unei asemenea abordări conceptuale, lucrarea își dezvăluie interesul teoretic și practic prin examinarea subtilă, documentată și pertinent argumentată la care autorul „suspune” cadrul legislativ incident materiei cercetate.

În primul rând, sunt de remarcat o serie de considerații de principiu pe care autorul nu a prețuit să le formuleze cu privire la natura raportului de funcțiune publică, examinarea condițiilor de acces în funcțiunea militară (dobândirea gradelor militare), natura juridică a răspunderii cadrelor militare etc.

Probleme cum ar fi: vechimea în grad la încadrare și promovare în gradul militar superior, natura juridică a consiliilor de onoare și de judecată, aplicarea legii în timp privind exercițiul unor drepturi ale militarilor își găsesc o justă și convingătoare argumentație în propunerile formulate de autor.

Este meritoriu și faptul că autorul „echilibrează” analiza teoretică, „pigmentând-o” în mod oportun cu examenul practicii judiciare și a Curții Constituționale.

Apelul constant și util la legislația comparată ca argument de susținere a unor soluții promovate are darul de a îmbogăți demersul întreprins și de a-i conferi valențe teoretice suplimentare.

Lucrarea nu este însă doar o îngemănare fericită de informații și comentarii ci și un document științific care poartă „amprenta” originalității soluțiilor proprii autorului.

Excursul științific întreprins „aglutinează” o informație bogată operaționalizată în tiparele personalității autorului, punând astfel la dispoziția cititorului nu doar „tabloul” legislativ al materiei, ci și viziunea acestuia.

Putem observa că autorul nu este doar un cunoscător, bine documentat, cu reale calități de cercetător, cu potențial de teoretizare dovedit, dar și un spirit deschis și „temerar” în asumarea unor teze contrare interpretării juridice actuale.

Faptul că în mod documentat și concludent argumentat, autorul nu are „sfială” reverențială în legătură cu poziții asumate de legiuitor sau de practica judiciară, pe care le consideră contrare exercițiului drepturilor militarilor, ne convinge, o dată în plus, de valoarea lucrării și de unul din principalele atribute ale unui cercetător – „curajul științific”.

Pe de altă parte, nu este de ignorat împrejurarea că ne aflăm în prezența unei lucrări care este rezultatul unei activități profesionale îndelungate, oneste și de succes, autorul adunând experiențe utile pe temeiul cărora a construit acest demers, lucrarea reprezentând, așa-dar, o prelungire fericită și rodnică a unei practici îndelungate, a unui „drum” profesional izbutit și apreciat, reușind ca din însumarea detaliilor practicii, a controverselor profesionale cotidiene să „extragă” acele soluții și viziuni cu valoare de principiu și cu durabilitate în timp.

Într-un domeniu de carieră profesională în care disciplina și rigoarea sunt atribute intrinseci ale considerației și succesului profesional, autorul dovedește peremptoriu că dacă acțiunea militarului este, fără îndoială, condiționată de aceste cerințe, dezbateră ameliorării condiției sale juridice trebuie să fie rezultatul gândirii libere și a spiritului reformator.

Am putea spune fără a greși că echilibrul optim între acțiunea ordonată, riguroasă și promptă și spiritul deschis înnoirii, progresului trebuie să caracterizeze un corp profesional de elită cum sunt armata și slujitorii săi.

Apreciem că „punerea în discuție” științifică a statutului militarului din perspectiva relațiilor de muncă nu este doar valoroasă prin inaugurarea unei astfel de cercetări în domeniul analizat, ci și prin aportul de cunoaștere științifică, de interogație intelectuală pe care

mediul militar prin intermediul unui distins autor îl aduce în dezbaterea publică românească.

În fond, salutul tradițional militar „Servim patria” trebuie în vremurile noastre ancorat adânc în cunoașterea valorilor drepturilor omului și al progresului țării.

Cum și prin ce dăm substanță acestui motto este o întrebare fundamentală astăzi și mâine, pentru societatea românească, iar prezenta lucrare este un posibil răspuns.

Lucrarea se încheie cu un set de propuneri *de lege ferenda* a căror consistență teoretică și utilitate practică îmbogățeste substanțial cercetarea întreprinsă.

În final, subliniem o dată în plus meritul științific al autorului în elaborarea unei lucrări, pe cât de interesantă prin concluzii, pe atât de valoroasă în conținutul intrinsec și a cărei apariție prin publicare va oferi cititorilor săi o fațetă inedită și atractivă a modului în care se dezvoltă legislativ și, instituțional, cariera de militar în România, unde statul de drept și democrația funcțională sunt încă ținte de atins și în viața cotidiană, dar și în proiectul de destin al națiunii române.

Profesor univ. dr. Alexandru Athanasiu

Titlul I

Funcția militară

Capitolul I

ARMATA INSTITUȚIE DE STAT

I. 1. Istoricul armatei și funcțiunile acesteia ca instituție de stat în serviciul public. Funcționarea armatei în statul de drept

Ca formă complexă de organizare socială statul este indisolubil legat de drept, de aceea și problematica statului interferează în mod obiectiv, obligatoriu cu știința juridică. În esență, **statul**, reprezentând *puterea politică instituționalizată asupra unei populații pe un anumit teritoriu*, **este determinat de trei elemente care îi definesc existența – puterea, populația și teritoriul.**

Puterea de stat poate fi caracterizată prin următoarele trăsături:

- *decurge din autoritate*, adică din posibilitatea legitimă de a comanda și transmite ordine celor guvernați;

- *este de natură politică*, indiferent de caracterul pe care îl are – democratic, despotic, monarhic, republican etc.;

- *este suverană*, unică în interiorul granițelor și independentă față de alte puteri statale, exercitate pe teritoriul altor țări. Acest aspect exterior al suveranității nu este însă absolut, orice stat putându-se supune, voluntar sau nu unor norme ale comunității internaționale, cu atât mai mult cu cât, în prezent, se afirmă tot mai puternic autoritatea dreptului internațional asupra celui intern.

Statul nu poate fi însă conceput fără o *populație*, asupra căreia să se exercite puterea. Populația este, de regulă, alcătuită din **cetățeni** – persoane legate de puterea de stat printr-un anumit statut, reprezentat de un ansamblu de drepturi și obligații specifice, **străini** – cetățeni ai altor țări și **apatrizi** – fără cetățenie. În aceeași idee, puterea nu s-ar putea exercita fără să existe un *teritoriu* bine delimitat, din punct de vedere juridic, prin frontiere trasate cu țările vecine, de regulă, recunoscute internațional.

Statul este alcătuit dintr-un ansamblu de organe și instituții prin intermediul cărora își exercită funcțiile în societate. Acest mecanism s-a constituit – și se constituie – în raport cu realitățile economice, social-politice, ideologice din țara respectivă. În procesul evoluției istorice a statului, în lupta împotriva arbitrarului feudal, a apărut preocuparea pentru conceperea unei forme de stat care să prevină exercitarea abuzivă a puterii guvernanților. În acest context, a fost elaborată teoria *separației puterilor* – în Anglia – J. Locke, sec. XVII, în Franța – Montesquieu – concepție potrivit căreia într-un stat diferitele sale funcții trebuie să fie separate: după J. Locke ar trebui să existe puterea legilor și cea executivă, Montesquieu a adăugat-o și pe cea judecătorească¹. Separația puterilor în stat nu exclude însă colaborarea și controlul reciproc al puterilor, ci dimpotrivă, le presupune, altminteri funcționarea statului nu ar fi posibilă.

Bineînțeles, că principiul separației puterilor în stat se manifestă în mod real doar în statele cu *regim politic democratic* – caracterizate prin exercitarea puterii de către persoane alese de popor prin vot universal, pluralism politic, respectarea voinței majorității, promovarea drepturilor fundamentale ale omului etc. *Per a contrario*, statele cu *regim politic autoritar/totalitar*, sunt caracterizate prin existența unui singur partid sau inexistența partidelor politice, negarea explicită sau în fapt a pluralismului și a drepturilor omului, manifestându-se din partea statului tendința de a controla cât mai mult din aspectele vieții sociale.

În ansamblul de autorități și instituții prin care statul își exercită funcțiile în societate, **armata** - ca instituție publică, a avut și are rolul *de a apăra integritatea teritorială și suveranitatea statului și, în*

¹ Este de reținut faimoasa afirmație „*puterea să oprească puterea*”.

cazuri excepționale, de a contribui la menținerea ordinii publice. În raport cu regimul politic aflat la putere într-un stat, aceste funcțiuni ale armatei sunt percepute de societatea civilă ca fiind **de utilitate publică, în serviciul societății** – cum este cazul în statele cu regim politic democratic, sau expresie/formă de **susținere a dictaturii** – cum este cazul în statele cu regim politic totalitar.

Într-o succintă retrospectivă istorică asupra evoluției statale românești și a organizării militare, se poate afirma că formarea statelor feudale românești, prin unificarea treptată a cnezatelor și voievodatelor existente pe teritoriul lor, s-a realizat într-o conjunctură internațională adesea nefavorabilă. Atunci când în Europa medievală a anului 1000 începea „*vremea catedralelor*”, sud-estul continental a continuat să fie supus unor pustiitoare invazii ale ugro-finicilor și turcicilor-pecenegi, uzi și cumani. Ulterior, factorii externi care au marcat puternic procesul de formare statală românească au fost puterea mongolă dominatoare – exercitată de Hanatul Hoardei de Aur și politica de expansiune promovată de regii Ungariei¹.

În condițiile arătate, factorului militar i-a revenit un rol important în afirmarea statală românească desăvârșită în secolele XIII-XIV.

Evoluția organizării militare românești a urmat, în linii esențiale, aceleași ritmuri și a reflectat aceleași caracteristici generale sau particularități locale care, în funcție de situațiile zonale, au marcat și procesele social-politice. În lupta împotriva agresiunilor mongole sau ungare, statele feudale românești și-au dezvoltat potențialul defensiv, ajungând să dispună de efective militare importante.

Diploma Ioaniților de la 1247 dă detalii asupra organizării militare pe teritoriul românesc de la sud de Carpați, prevăzând ca românii să ajute „*cu mijloacele lor ostășești*” (*cum apparato suo bellico*) pe cavaleri în orice acțiune de apărare a Țării Severinului. Unele clauze ale diplomei se refereau la participarea unei cincimi din oștile române ale voievodatelor lui Litovoi și Seneslau la acțiunile militare împotriva tătarilor, iar dacă acțiunile se desfășurau în imediata vecinătate a teritoriilor române, obligația de *auxillium* prevedea participarea unei treimi din oștenii voievodatelor românești.

¹ I. Barnea, H. Daicoviciu și colectiv, *Istoria militară a poporului român*, vol. I, Ed. Militară, București, 1984, p. 320-330.

Documente ulterioare, din primele decenii ale secolului al XIV-lea confirmă existența unor oștiri voievodale puternice, bazate pe elementul țărănesc preponderent, acei *rustici*, amintiți de Cronica Pictată de la Viena.

Principalele categorii sociale supuse recrutării erau alcătuite din mica nobilime și țărani liberi sau semidependenți, cărora le erau comune îndatoririle de ordin militar: de a sluji în oastea voievodală și de a apăra și întreține fortificațiile.

Comandanții supremi ai oștilor erau voievozii. La nivel zonal, conducerea o avea un comandant al cetății (*praefectus casti*), căruia îi era subordonat conducătorul direct al oștirii (dux, princeps exercitus), cuprindea unități militare organizate pe principiul zecimal, în centurii, conduse de *sutași* (centuriones) și formațiuni mai mici, însumând zece oameni, comandate de un hotnog (*hotnogio*).

Vechile structuri sociale românești și-au păstrat organismele militare recrutate pe sate și văi sub conducerea cnezilor locali, participând la acțiunile oastei voievodale cu unități aparte.

O oaste încheată, de tip feudal, remarcă izvoarele istorice din prima parte a secolului al IV-lea în regiunea pontică a teritoriului românesc, care putea furniza un corp expediționar de 1000 de „oșteni aleși”, capabili să întreprindă o campanie de proporții mari, cu marșuri de durată, asedii și acțiuni de luptă în cooperare.

Oastea era formată din pedestrime și cavaleri, dotată cu săbii și spade, buzdugane, topoare de luptă, cuțite/pumnale, sulite/lânci și arma ofensivă cu cea mai largă răspândire arcul – forma acolată și forme simple, cu eficiență mai redusă.

*

Începând cu secolul al XVI-lea, deși oastea cea mare continua să fie o componentă de bază a sistemului militar de apărare¹, corespunzător evoluțiilor în domeniu pe plan european, în cadrul oștirii române din epocă se regăseau o serie de categorii militare cu

¹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, p. 125 – arată că „ori de câte ori o putere vrăjmașă ataca pe domnitor, tot poporul la porunca lui era dator să ia armele și să-și răzbune pe dușmani”.

caracter de permanență. Între aceste categorii militare, mai însemnate erau: *curtenii* (sau roșii), *slujitorii și lefegii* (mercenari)¹.

Curtenii furnizau efectivele de bază ale cavaleriei în Moldova și, în special, în Muntenia.

Această categorie de militari a avut un rol de seamă în vremea lui Mihai Viteazul și în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Pentru modul de organizare și vitejia luptătorilor, corpul de curteni ai lui Mihai Viteazul a stârnit admirația observatorului ungur I. Darahi, care vorbește de „*o prea frumoasă armată a roșiilor*”.

Efectivele curtenilor, în epocă, nu depășeau, în general, 10000 de călăreți care slujeau pe domn pentru scutiri fiscale. În anumite perioade, de exemplu în vremea domniei lui Mihai Viteazul, când se simțea nevoia măririi numărului oștenilor, contingentul roșiilor a crescut sub raport numeric.

Slujitorii au apărut la sfârșitul secolului al XVI-lea, ca urmare a necesității profesionalizării crescânde a elementului ostășesc. Aceștia depindeau direct de domnie, fiind folosiți în calitate de corp militar al statului feudal și ca aparat executiv.

Slujitorii erau alcătuiți din două corpuri – *călărașii* și *dorobanții*, servind în primul rând în oastea țării, motiv pentru care vor fi numiți în secolul al XVII-lea „*slujitorii țării*”.

În majoritatea cazurilor, erau puși sub comanda marilor boieri, din rândurile cărora se recrutau căpitani.

În schimbul slujbei prestate, slujitorii beneficiau de anumite privilegii fiscale (scutiri sau reduceri de dări), iar în timp de război, în special dorobanții, primeau leafă; în plus domnia le asigura postavul pentru uniforme/echipament.

În afara scutirii de dări și plata lefii, domnitorul Mihai Viteazul a mai utilizat ca mijloc de plată a serviciilor darea în folosință a pământurilor aflate în proprietatea domniei, așezându-i în câteva dintre orașele și târgurile țării, care vor deveni adevărate garnizoane militare – Ploiești, Mănești, Rușii de Vede.

Pe lângă obligația de a participa la oaste, călărașii aveau și alte două atribuții privind *paza hotarelor* (călărașii de margine) și *transmiterea știrilor domniei*.

¹ I. Barnea, H. Daicovicu și colectiv, *Istoria militară a poporului român*, vol. III, Ed. Militară, București, 1984, p. 38-50.

Pregătirea militară a slujitorilor era verificată anual cu prilejul *căutărilor*, când se verifica starea armamentului și se scoteau din evidență cei decedați, bătrâni sau neputincioși/bolnavi, precum și cei decăzuți social. Documente ale vremii arată că cel care era bătrân ori neputincios „*se erta de slujbă, dându-i cartea domnului să fie scutit de bir*”.

Efectivele slujitorilor nu depășeau 10000 de ostași. De exemplu, în vremea domniei lui Matei Basarab existau aproximativ 6000 de călărași și 4000 de dorobanți.

Lefegii au apărut, în primul rând ca urmare a generalizării și perfecționării armelor de foc, mercenarii fiind în epocă veritabili militari de profesie. În Muntenia și Moldova au existat mai multe categorii de lefegii: *cătanele* (oșteni veniți din Transilvania), *cazacia* (îndeosebi în vremea lui Mihai Viteazul), *seimenii*, *levenții* (oșteni veniți din Moldova în Muntenia), *drăganii* și *nemții*.

Alături de lefegii proveniți din statele vecine (sârbi, unguri, poloni, nemți etc.) majoritatea covârșitoare o constituiau lefegii români (ex.: în campania din Transilvania, dintre cei 13.281 lefegii din oastea domnitorului Mihai Viteazul peste jumătate erau lefegii din Muntenia și Moldova, la care se adăugă oșteni din Transilvania de origine românească).

Recrutarea lefegiilor se făcea prin scrisori trimise de domn prin emisari speciali în care se arătau condițiile de plată ale mercenarilor. În astfel de scrisori din vremea domniei lui Mihai Viteazul se oferea 5 taleri pentru călăreți și 3 taleri pentru pedestrași, hrană (pâine și carne zilnic), postav sau haine pentru un an, pradă de război, daruri și, uneori, arme.

În aceeași perioadă se înregistrează și nevoia de a avea comandanți profesioniști cu noțiuni de tactică și strategie militară. În acest sens, menționăm cererea adresată imperialelor de Mihai Viteazul, prin care solicita să i se trimită din Italia „*doi colonei foarte bine pregătiți, căpitani cu experiență de război, unul care să fie în fruntea cavaleriei și celălalt în cea a pedestrimii*”.

Din punct de vedere al structurii pe arme și servicii/specialități militare se disting trei arme de bază: **infanteria, cavaleria și artileria**.

Unitățile de *infanterie* erau organizate după felul armamentului din dotare, pe de o parte arme de foc (arhebuze și puști), pe de altă parte, arme albe (sulițe, arcuri, arbalete, ghioage, securi etc.). Formațiunile de infanterie erau organizate dreptunghiular, din efective variabile – 200 până la 1000 de oșteni, urmărindu-se realizarea unei mase de izbire puternice și, totodată, protecția împotriva șarjelor cavaleriei. Infanteria îndeplinea și misiuni de felul: ambuscadei, cercetării la inamic, siguranței în cantonament etc.

Cavaleria era folosită îndeosebi pentru izbirea dispozitivului de luptă inamic și pentru manevrele de învăluire, fiind dispusă, de regulă, pe flancurile dispozitivelor de luptă premergătoare bătăliilor. Cavaleriei îi erau încredințate și misiuni de: hărțuire, recunoașteri, atacuri nocturne, urmărirea inamicului etc.

Artileria s-a dezvoltat și diversificat tot mai mult, câștigându-și locul de armă de o importanță deosebită. Potrivit specialiștilor militari în domeniu ai timpului, în armatele europene în campanie, se apreciază că, în funcție de efectivul total (infanterie + cavalerie) o piesă de artilerie revenea la 500-1000 de oșteni, proporția ideală fiind un tun la 500 de oșteni. Pornind de la aceste standarde europene se observă că în armatele române ponderea artileriei era corespunzătoare. În campania din Transilvania, oastea lui Mihai Viteazul a avut o piesă de artilerie la 750 de oșteni.

Materialul de artilerie se procura în mai multe feluri, din producție autohtonă – se fabricau tunuri la Sibiu, Brașov, Alba-Iulia sau Târgoviște, capturi de război s-au cumpărat din străinătate.

Apare *marina militară*, reprezentată prin *flotila* de Dunăre, care a avut un rol deosebit în vremea domnitorului Mihai Viteazul, în special în campaniile întreprinse la sud de fluviu. În orașele – porturi dunărene s-au înființat ateliere pentru repararea sau construirea de nave fluviale.

Serviciile au cunoscut în perioada feudală un salt din punct de vedere organizatoric și al complexității.

Serviciile de aprovizionare (logistice) au devenit o componentă distinctă a oștirii în campanie. Așa cum se arată în documentele vremii coloanele de marș ale oastei erau însoțite de convoaie de care cu alimente sau muniție, îndeosebi pentru artilerie. Pentru asigurarea cu armament și muniție a oștirii se constituiau din timp de pace depo-

zite și se făceau comenzi pentru fabricarea de tehnică militară (Sibiu, Brașov, Târgoviște, Suceava, Alba-Iulia).

Serviciul genistic a apărut ca o necesitate pe timpul etapelor mari de marș, în coloane compacte cu convoaie de care cu alimente sau cu artileria tractată. Repararea (ori chiar construirea pe anumite porțiuni de mai mică întindere) a drumurilor, amenajarea de treceri peste ape și a amplasamentelor pieselor de artilerie, precum și ridicarea întăriturilor pentru taberele de etapă nu se puteau realiza fără specialiști în domeniu.

Serviciul sanitar cunoaște, la rândul său, o anumită dezvoltare, fiind atestată documentar existența unor „*bolnițe*”, constituite pe lângă mânăstiri. În oastea lui Mihai Viteazul exista un „vraci”, cu numele Marco, care răspundea de tămăduirea răniților.

Serviciul de informații a avut și el un rol deosebit în desfășurarea campaniilor militare. Un continuu schimb de informații avea loc între capitalele celor trei țări române cu privire la potențialul eventualilor inamici, mișcările de trupe ale acestora, itinerariile de deplasare sau intențiile de acțiune.

În cazul unor războaie de coalțiție cum au fost unele dintre cele purtate de Mihai Viteazul, schimbul de informații între aliați era deosebit de intens, vizând rezultatele acțiunilor militare, nevoile de colaborare sau sprijin etc. Un exemplu cunoscut este corespondența purtată de Mihai Viteazul cu Rudolf al II-lea sau cu alți suverani din Europa, grupați în Liga sfântă.

*

Pentru istoria României, deceniul patru al secolului al XIX-lea a însemnat începutul unui amplu proces de modernizare, inclusiv în domeniul militar. Tratatul de la Adrianopol încheiat în urma conflictului ruso-otoman din 1828-1829 – stipula dreptul Principatelor dunărene de a dispune de o forță armată „pentru serviciul carantinelor, pentru paza siguranței frontierelor” și menținerea ordinii interne. Aceste prevederi au fost dezvoltate în anii 1831-1832 de Regulamentele organice, stând la baza organizării primelor unități

ale armatei permanente, formate din trupe de infanterie și cavalerie¹. Primele două decenii ale evoluției noilor structuri militare au purtat amprenta influenței Rusiei, devenită prin Tratatul de la Adrianopol putere protectoare, în fapt adevăratul stăpân al celor două principate.

Unirea Principatelor Române, în ianuarie 1859 a pus bazele statului român modern. În cadrul amplului proces reformator care a urmat, dezvoltarea și modernizarea armatei au constituit o preocupare centrală a autorităților vremii. În acest sens, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a făcut apel la experiența armatei franceze, una dintre cele mai puternice de pe continentul european. Împăratul francez Napoleon al III-lea a dat curs solicitării, astfel că în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, dar și în primii ani ai domniei regelui Carol I, a funcționat o misiune militară franceză, menită să asigure consultanță pentru realizarea unei armate moderne și unificarea deplină a armatelor celor două Principate.

Unificarea administrației militare centrale a început în octombrie 1859, când domnitorul Alexandru Ioan Cuza a devenit comandant suprem al forțelor armate. În noiembrie același an s-a înființat Statul Major General, organism prin care urmau să fie coordonate cele două ministere ostășești. Următorul pas a fost făcut în iulie-august 1860 prin numirea generalului Ioan Emanoil Florescu la conducerea Ministerului de Război de la Iași, apoi a celui de la București. În contextul unificării tuturor ramurilor administrației de stat, Ministerul de Război de la București a devenit, spre sfârșitul anului 1861 – începutul anului 1862, unic pe țară.

După obținerea independenței de stat a României au continuat mutațiile cantitative și cele calitative la nivelul armatei în ansamblu, prin dezvoltarea cadrului legislativ și organizatoric al sistemului național de apărare, perfecționarea organismelor de conducere, evoluția diferitelor arme și servicii, constituirea de noi unități și formațiuni militare, dinamica ascendentă a efectivelor etc.

Făurirea României Mari a impus reorganizarea sistemului militar în concordanță cu noul cadru statal și cu noile realități geopolitice.

¹ I. Gurgu, S. Balanovici, V. Manea, *O istorie a structurii centrale de personal a armatei române 1862-1947*, Ed. Centrul Tehnic-Editorial al Armatei – CTEA, București, 2006, p. IX-XXXIV.

Încă din primii ani după realizarea Marii Uniri, factorii de răspundere civilă și militară au acționat pentru extinderea și dimensionarea forței armatei pe întreg teritoriul național. În 1929 armata română avea în structură patru inspectorate generale de armată, șapte corpuri de armată, șapte comandamente teritoriale subordonate, un corp al vânătorilor de munte, corpul grănicerilor și corpul jandarmilor, precum și aviația și marina militară.

În perioada interbelică, funcțiunile armatei române, ca instituție de stat, s-au manifestat într-un cadru propriu statelor democratice, bazat pe conducerea armatei de către societatea civilă, pluralism politic și deplină neutralitate politică, respectarea drepturilor individuale ale cetățenilor¹.

¹ Pentru a da un exemplu, cu privire la respectarea unuia dintre drepturile individuale fundamentale – **cel de proprietate**, menționăm soluția Înaltei Curți de Casație, referitoare la răspunderea Statului român pentru prejudicii aduse unor cetățeni de către militari greci cantonați în Basarabia – **Jurisprudența Generală pe anul 1926, Ed. Curierul Judiciar, București, 1926, p. 290-291**. În speță, instanța de fond – Curtea de Apel Iași, a stabilit că armata greacă nu a putut staționa pe teritoriul Basarabiei decât cu permisiunea Guvernului român, ceea ce este de natură a stabili un raport de la comitent la prepus între Statul român și corpul de trupă grec, căci armata greacă odată ce se afla pe teritoriul român cu permisiunea Guvernului, este de presupus că se află în serviciul unei cauze comune și de aceea trebuie considerată ca și armata română, astfel că, pagubele aduse locuitorilor trebuiesc a fi lichidate de Statul român.

Înalta Curte de Casație a reținut însă că, aflându-se la Odesa când izbucni revoluția rusească, armata greacă a încercat să se repatrieze trecând prin țară și Guvernul a autorizat-o să rămână câtva timp în Basarabia. Ostașii greci nu au luptat nici alături, nici sub comandament român. Statul nostru nu are a răspunde deci în calitate de comitent pentru prepuși. El ar avea însă răspundere pentru culpa de a fi adăpostit fără necesitate de apărare – **n.n. cu alte cuvinte, fără a fi o necesitate de ordin public în serviciul națiunii** – o armată străină și de a nu fi luat toate măsurile pentru ca soldații ce o compuneau să nu poată pricinui daune supușilor săi. Tradiționala ospitalitate românească față de oameni aflați în grea cumpănă, înlătură principial prima culpă. A doua însă, trebuie dovedită de cei preținși lezați. Se mai arată în decizia Înaltei Curți de Casație că la francezi, jurisprudența admite răspunderea Statului pentru daune pricinuite naționalilor de armatele aliate, pe baza tratatelor care prevăd expres aceasta, cu dreptul ca statul francez să fie despăgubit, la rândul său, de aliatul respectiv. La noi, chestiuni de amănunt de felul acesta au fost omise din tratatele de alianță. În lipsă, răspunderea Statului nu ar putea găsi bază decât în principiile de solidaritate socială, toți cetățenii trebuind să suporte în mod egal

În perioada de după cel de-al doilea război mondial și până în decembrie 1989, cât în România a existat un regim politic totalitar, armata – ca instituție de stat a reprezentat unul dintre elementele de susținere a puterii.

Ca un paradox, am putea spune, că și în această perioadă, independent de regimul politic aflat la putere societatea civilă a perceput armata ca pe o instituție de stat necesară, de utilitate publică. Opinăm că această percepție s-a datorat, **pe de o parte**, faptului că, în contextul unei relativ puternice tutelări politico-militare sovietice, existența armatei ca instituție a statului român a căpătat o valență națională deosebită iar, **pe de altă parte**, faptului că armata, prin serviciul militar obligatoriu și prin activitățile economice la care a fost obligată să participe cu efective mari – în construcții, canale navigabile, minerit, agricultură, irigații, căi ferate etc. – a păstrat o strânsă legătură cu societatea civilă, latura de susținătoare a puterii politice totalitare fiind atenuată în mare măsură.

După întoarcerea României la valorile democrației și principiile statului de drept, funcțiile publice ale armatei au căpătat noi valențe. Potrivit prevederilor art. 118 din Constituția României, revizuită, *armata este subordonată exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale, contribuind la apărarea colectivă în sistemele de alianță militară la care România este parte și participând la acțiuni privind menținerea sau restabilirea păcii*. La același articol din Legea fundamentală se dispune că prevederile la care am făcut referire se aplică în mod corespunzător și celorlalte componente ale forțelor armate stabilite potrivit legii.

Statul reprezintă ansamblul de instituții politice, militare, juridice, polițienești și administrative ale unei națiuni¹, din cadrul căruia face parte și armata. Ceea ce o distinge de celelalte instituții, prin specificul rolului și ce-i revine în societate, este că armata este destinată să folosească violența pentru a-și îndeplini misiunile încredințate.

pagubele cauzate de apărare națională. Statul este însă ținut să răspundă, în primul rând, de pagubele pricinuite cu prilejul unei apărări, care a fost făcută în folosul său.

¹ Joseph Sumpf, Michel Hgues, *Dictionnaire de sociologie*, Librairie Larousse, Paris, 1973, p. 125.

Ne raliem opiniei¹ potrivit căreia **principalele funcții publice ale armatei constau în:**

- apărarea teritoriului țării împotriva oricărui agresor care face uz de forța sa militară;
- garantarea suveranității și independenței statului român, a democrației constituționale;
- protecția cetățenilor țării și ajutorarea lor în situații dificile – catastrofe naturale și ecologice;
- contribuții active și concrete în asigurarea securității și apărării colective, împreună cu celelalte state membre ale N.A.T.O.;
- ajutor umanitar acordat altor state la cerere, sub egida unor organizații internaționale sau continentale.

Analiza acestor misiuni/funcții subliniază faptul că rolul esențial al armatei este acțiunea militară, ca formă de exprimare în cadrul căreia specifică este lupta. În acest scop, armata trebuie să dispună de tot ceea ce este necesar, adică efective permanente instruite, tehnică de luptă și armament moderne în stare de funcționare, spații de cazare, de hrănire și de odihnă corespunzătoare etc. Realizarea misiunilor armatei impune ca aceasta să se ocupe constant de formarea personalului, stocarea și întreținerea materialului curent și de la mobilizare, studiul și experimentarea unor noi procedee de luptă.

La aceste misiuni principale și la activitățile ce derivă din ele se adaugă alte acțiuni suplimentare, chiar dacă nu sunt caracteristici esențiale ale armatei, deoarece nu sunt centrate pe luptă. Printre preocupările la care am făcut referire se pot menționa ceremonialul militar, menținerea ordinii, egalitatea tuturor cetățenilor în a accede la statutul de militar profesionist, precum și în fața obligațiilor militare.

Armata ca instituție a statului prezintă, în mod tradițional, următoarele **caracteristici definitorii:**

- este o componentă a societății în care ea ființează. Armata, într-o anumită măsură, reproduce structura socială și reflectă posibilitățile materiale și financiare ale țării în ceea ce privește

¹ P. Duțu, A. Sarcinchi, *Determinări sociale, psihosociale și juridice ale misiunilor Armatei României*, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 5-17.

dimensiunile, gradul de dotare cu mijloace de luptă, misiunile ce-i pot fi încredințate;

- *dispune de o anumită autonomie de acțiune*. Instituția militară, prin modul de organizare, prin calitatea personalului său, prin dotarea cu mijloace tehnice necesare derulării, fără disfuncționalități, a vieții și activității sale, prin capacitatea de a subzista folosind resursele umane, materiale și financiare de care dispune prin grija societății, este în măsură să-și îndeplinească misiunile, într-o oarecare autonomie, fără a nega existența unor dependențe multiple;

- *scopul ei este utilizarea legală a violenței – lupta*. Acest lucru o deosebește radical de celelalte instituții ale statului, care nu au ca atribut folosirea violenței. În realitate, nu toate misiunile actuale ale armatei implică în mod obligatoriu violența. Menționăm acțiunile umanitare executate în țară și în afara acesteia, misiunile de menținere, impunere sau restabilire a păcii;

- *este structurată într-un mod strict*, fiind puternic compartimentată, ceea ce îi permite înlocuirea adecvată și flexibilă a pierderilor produse de luptă. Structura sa ierarhică și riguroasa compartimentare a vieții și activității sale îi permite să cunoască exact și oportun nevoile de înlocuire a efectivelor și mijloacelor de luptă pierdute, prin rănirea sau uciderea militarilor, precum și deteriorarea sau distrugerea tehnicii de luptă ori a spațiilor de cazare etc.;

- *are o evoluție foarte rapidă*. Sub acțiunea concentrată a unor factori complecși armata a evoluat și evoluează într-un ritm rapid. Ca urmare a perfecționării tehnicii de luptă și a armamentului au crescut nevoile de personal specializat în tehnologii de vârf. Pornind de la această caracteristică se poate spune că, în prezent, se manifestă tendința trecerii de la o forță militară bazată pe mobilizare către o forță militară permanentă. Această tendință este determinată de faptul că motivele „*mari*” pentru care armata trebuie să lupte au scăzut ca importanță precum și cantitativ. În schimb, motivele „*mici*” s-au multiplicat, ceea ce face ca armata să fie pregătită să ducă acțiuni de luptă bazate pe o forță de reacție rapidă. Acesta este principalul motiv al trecerii de la armata de masă, bazată pe conscripție, cu efective numeroase, greoaie, la armata de profesie, fondată pe voluntariat, cu personal puternic specializat, cu structuri suple și flexibile,

capabile să se deplaseze, în timp scurt și cu mijloace adecvate în teatrul de acțiuni.

I. 2. Considerații cu privire la interoperabilitatea armatei române cu armatele aliate în contextul apartenenței României la N.A.T.O.

Pentru armata română, realizarea interoperabilității militare cu armatele aliate din cadrul N.A.T.O. a reprezentat un obiectiv central în cadrul efortului național de integrare a României în N.A.T.O., încă din anul 1994, odată cu semnarea Documentului-Cadru al Parteneriatului pentru Pace (PfP). S-a trecut, astfel, la realizarea exigențelor interoperabilității, așa cum este ea înțeleasă de Alianță.

Interoperabilitatea constituie¹ abilitatea forțelor Alianței de a exersa sau opera împreună cu forțe ale partenerilor sau ale altor țări, în misiuni specifice. Din această perspectivă, numai în perioada de preaderare, armata română și-a asumat 156 de obiective de parteneriat din cele 161 propuse de Alianță, pe care le-a îndeplinit parțial. Este evident că nici în prezent nu se poate susține existența unei interoperabilități totale în cadrul N.A.T.O. Din considerente obiective, de natură umană, materială și financiară, este preconizat de Alianță ca deplina cooperare să se realizeze în mod treptat, pe trei niveluri:

- *compatibilitatea* – nivelul minim, care asigură abilitatea a două sau mai multe elemente de a exista sau funcționa împreună;

- *interoperabilitatea* – nivelul de bază, care constă în capacitatea sistemelor sau forțelor de a asigura/accepta servicii pentru/de la alți parteneri, oferind astfel posibilitatea de a acționa eficient împreună;

- *comunitatea* – devine realizabilă în momentul în care orice grup de forțe poate folosi doctrine, strategii, proceduri sau echipamente comune.

¹ M. Mureșan, *Interoperabilitatea și operaționalizarea – Elemente definitorii ale modernizării forței*, Impact Strategic nr. 3-4/2003, Ed. Universității Naționale de Apărare, București, 2003, p. 1-5.